

Република България
ИКОНОМИЧЕСКИ
И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ

РЕЗОЛЮЦИЯ

на тема

“МЕРКИ И ДЕЙСТВИЯ ЗА НАМАЛЯВАНЕ ДЕЛА НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСНАЛИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА”

(разработена по собствена инициатива)

София, 2013 г.

Председателският съвет на ИСС взе решение за разработване на резолюция на тема

**“Мерки и действия за намаляване дела
на преждевременно напусналите образователната система”**

Председателят на ИСС – проф. Лалко Дулевски, внесе за обсъждане в Пленарната сесия приетия от Председателския съвет проект на резолюцията.

На своето заседание от 26.11.2013 г. Пленарната сесия прие резолюцията.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

1. Проблемите, свързани с преждевременното напускане на училище, и тяхното отражение върху образователния статус на младежите в дългосрочен план са един от приоритетите в дейността на Икономическия и социален съвет (ИСС) от създаването му.
2. В поредица от становища и резолюции относно демографските предизвикателства, отговорното родителство, проблемите на образованието и професионалното образование и обучение, политиките за ограничаване ранното напускане на образователната система ИСС анализира проблема и предложи мерки за решаването му, една от които е разработването на национална стратегия за намаляване дела на преждеременно напусналите образователната система до нива под 11 процента.
3. ИСС се включи в общественото обсъждане на проекта на национална „Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждеременно напусналите образователната система (2013 – 2020)” (Стратегията), като прие на 26 април 2013 г. специална резолюция. В нея ИСС отправи конкретни предложения, засягащи предложената визия, стратегическите и оперативните цели, както и ключови мерки, свързани с превенцията, интервенцията и компенсирането, които трябва да доведат до постигане на националната цел за България - до 2020 г. делът на преждеременно напусналите образователната система да спадне под 11 %, при 12,5 % за 2012 г.
4. ИСС изразява своето удовлетворение, че в приетата на 30.10.2013 г. от Министерски съвет „Стратегия за намаляване дела на преждеременно напусналите образователната система (2013-2020)” са отчетени констатациите, направените предложения и препоръките от редица актове на съвета по темата¹.
5. ИСС приветства заложения в Стратегията междусекторен подход на национално, общинско и училищно равнище, гарантиран от Координационен механизъм между институциите, както и участието на неправителствения сектор в разработването и изпълнението на специфични политики за образование. Прилагането на такъв подход ИСС предложи в много от своите актове.
6. В своята резолюция² ИСС констатира тенденция към намаляване на нетния коефициент на записване на населението при групите 7-10 и 11-14 години и препоръча в индикаторите на Стратегията да бъде обърнато специално внимание на степента на включване в образование на тези възрастови групи, както и на лицата, които никога не са

¹ Становище на ИСС „Политики за ограничаване ранното напускане на образователната система” и Резолюция по "Проект на Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждеременно напусналите образователната система (2013 – 2020)”.

² Резолюция по "Проект на Стратегия за превенция и намаляване дела на отпадащите и преждеременно напусналите образователната система (2013 – 2020)”.

посещавали училище. С удовлетворение ИСС отбелязва, че тези препоръки са отразени в приетата Стратегия, като са изведени следните нови индикатори:

- дял на населението на възраст 7-11 години в училищното образование;
- дял на населението на възраст 12-14 години в училищното образование;
- дял на никога непосещаващите училище във възрастовите групи 7-11, 12-14, 15-17 и 18-19 години.

7. Според ИСС е особено важно основните водещи принципи на Стратегията - кохерентност, партньорство, иновативност, прозрачност, както и мерките, залегнали в нея, да бъдат популяризирани сред образователната общност. Воден от убеждението, че за преодоляване на негативните тенденции в областта на образованието са необходими навременни и бързи мерки с участието на всички заинтересовани институции, ИСС инициира поредица от регионални кръгли маси по проблемите на преждевременното напускане на образователната система. Публични дискусии бяха проведени в общини от Северозападен и Югоизточен регион³ и в София, където участие взеха и представители на ИСС на Испания.
8. С настоящата резолюция ИСС обобщава причините за отпадане на децата от училище и отправя предложение към отговорните институции за конкретни мерки за превенция и ограничаване на ранното отпадане от училище както и за професионална квалификация на младите хора с основно и по-ниско образование, които да намерят място в плана за изпълнение на Стратегията.

II. ОБРАЗОВАНИЕТО КАТО НАЦИОНАЛЕН ПРИОРИТЕТ

1. ИСС нееднократно е заявявал позицията си, че образованието трябва да бъде национален приоритет на институциите и обществото като цяло. Според Конституцията на Република България „Училищното обучение до 16-годишна възраст е задължително”⁴. Образованието е определено като приоритет и в „Националната програма за развитие: България 2020”, като през следващия програмен период е обособена отделна оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж”. Въпреки това преждевременното напускане на образователната система и ниската степен на завършено образование продължават да са основни фактори за липсата на устойчива заетост и бедност, които оказват влияние върху моралните и културните ценности на нацията.
 - 1.1. Като има предвид, че Конституцията на Република България определя правото на всеки български гражданин на образование и гарантира задължително безплатно обучение на гражданите до 16-годишна възраст, ИСС счита, че приетата в контекста на Стратегия „Европа 2020” национална цел за ограничаване на преждевременното напускане на училище до 11% трябва да бъде много по-амбициозна.

³ Враца, Сливен, Тунджа.

⁴ Конституция на Република България, чл. 53 (2).

- 1.2. ИСС обръща особено внимание на положителната роля, която играят българските читалища в процесите на образование, интегриране и създаване (запазване) на ценности в различните региони на страната. ИСС акцентира също върху ролята и възможностите на Българската православна църква да оказва положително влияние за утвърждаване на моралните ценности на нацията, в частност на младите хора. В тази връзка ИСС препоръчва държавата да осигури необходимия ресурс за подкрепа на дейността на българските читалища, каквито има в повечето населени места в страната, като средища на знанието и традициите.
2. ИСС констатира, че голяма част от учениците не подготвят /не се справят/ с домашните си работи, което се отразява сериозно върху резултатите от учението. Причините за това според ИСС са: липса на подходящи битови условия; липса на заинтересованост и дори отрицателно отношение от страна на родителите; незадоволително финансиране; обхват и качество на предучилищното образование за постигане на минимално изискуемо изходящо ниво на владеене на официалния език в Република България; усложненост и академичен стил на учебното съдържание и др.
 - 2.1. Констатацията на ИСС е, че една от причините за отпадане от училище е свързана с бедността на ромската общност, която има много измерения - лоши жилищни условия и здравен статус, ниски образователни равнища, висока безработица. Това се отразява на отношението им към посещението на училище и на желанието за образование.
 - 2.2. Според ИСС първостепенна задача пред образователната ни система е реинтеграцията на напусналите училище чрез подходящи форми на обучение, като им бъде даден т.нар. „втори шанс за образование“ и професионална квалификация. За целта е необходимо да се разширят възможностите за професионално обучение и квалификация чрез „дуално“ обучение и валидиране на компетенции, придобити по неформален и самостоятелен път, в т.ч. чрез предоставяне на възможност за образование на родителите (поне до степен „основно образование“), чрез което да се трансформира отрицателната тенденция към създаване на поколения традиционно необразовани и безработни семейства.
 - 2.3. ИСС предлага въвеждането на целева ваучерна система в рамките на месечните помощи за дете до завършване на средно образование, която да трансформира определен дял от помощта за децата в предучилищна и училищна възраст в целеви ваучер. Предназначението му трябва да е само за училищни материали, пособия, консултативи, храни, както и за облекло и обувки, които да се получават чрез училищата, в които учениците са регистрирани и обучавани. По този начин ще се гарантира целенасочеността на тези помощи и тяхната стимулираща функция за образованието на децата.
 - 2.4. ИСС счита, че в рамките на целодневната организация на учебния ден трябва да се отдава повече значение на работата по интереси с учениците и на практическата насоченост в учебния материал.
 - 2.5. Според ИСС е удачно да се отменят таксите в детските заведения за деца в задължителна предучилищна възраст (на 5 и 6 г.) и значително да бъдат намалени

месечните такси за деца до 5 г. Необходимо е също да се предвиди подпомагане на деца и ученици, застрашени от преждевременно напускане на училище по финансови причини.

2.6. ИСС констатира, че учебното съдържание в рамките на основното образование е прекалено усложнено. Голяма част от учебниците и помагалата по различните учебни предмети са написани в академичен стил, който не съответства на възрастта на учениците и характера на техните възприятия. Наблюдава се тенденция елементи от учебния материал от по-горни класове постепенно да се „свалят” и да залягат в учебното съдържание на по-долните класове.

2.7. ИСС с тревога констатира нецелесъобразно увеличаване на броя на учебниците по базови учебни предмети в резултат от либерализиране на този пазар.

2.7.1. От една страна, това създава големи затруднения за учители и ученици, както и финансови затруднения за техните родители. От друга страна, се възпрепятства „равният старт” за учениците, спира се проходимостта в системата, т.е. свободното преминаване от едно учебно заведение в друго;

2.7.2. ИСС препоръчва да бъде проучен международният опит при възлагането, създаването и одобряването на учебници и учебни помагала, като същевременно се обърне внимание на ползите и недостатъците от въвеждането на единен учебник по базовите учебни предмети;

2.7.3. Предложението на ИСС е в рамките на комисиите за провеждане на процедурата за оценяване и одобряване на учебници и учебни помагала да бъдат включени и национално представените организации на синдикатите и работодателите в областта на образованието;

2.7.4. ИСС счита, че след като държавата възлага, финансира и одобрява създаването на определени учебници, то следва те да бъдат достъпни в електронен формат за широката общественост, включително за учителите, учениците и техните родители;

2.7.5. Препоръката на ИСС е да се обсъди възможността за намаляване на ДДС върху учебниците и учебните помагала с оглед обезпечаване на достъпа до тях.

2.8. Като изхожда от факта, че държавните образователни изисквания важат за всички ученици в страната, ИСС препоръчва - на базата на широк обществен дебат - да бъде унифицирано (уеднаквено) съдържанието на учебниците и учебните помагала, предназначени за учениците до завършване на средното образование. ИСС предлага също стилът на представяне на учебното съдържание да бъде максимално съобразен с възрастта на учениците, като се представят практически примери, илюстративен материал и други допълнителни форми на интерактивна информация.

3. ИСС препоръчва прилагането на принципа на прозрачност и откритост на процедурите за управление в образованието на ниво общини, като обсъжданията да се провеждат и с

участието на родителите. По този начин не само се гарантира прозрачност, но се споделя и отговорност и се повишава ангажираността на всички заинтересовани страни.

4. ИСС констатира редица разминавания във водената от Националния статистически институт (НСИ) и от Регионалните инспекторати по образованието (РИО) статистика за броя на напусналите училище в рамките на дадена учебна година. От една страна, НСИ не предоставя детайлност на данните в наличните динамични редове. От друга страна, РИО, предоставяйки по-детайлна информация, не отчитат фактори като: причини за напускане на училище; продължаване на образованието в чужбина; промяна в местоживеенето/училището в рамките на страната. ИСС счита, че за преодоляването на предизвикателствата, свързани с участието в обхвата на образование, е необходимо осигуряването на максимално точна и актуална информация.

4.1. След като получи широка обществена подкрепа за своето предложение, ИСС още веднъж препоръчва въвеждането на единен образователен номер (регистър), чрез който да се получава индивидуална информация за всеки ученик, за училищата, в които се е обучавал, за успеха, който е постигнал по отделните учебни предмети, както и за степента на завършено образование, вкл. последен завършен и записване в следващ клас (курс).

4.2. ИСС счита, че интегрирането на такава информационна система и разрешаването на достъпа на компетентните държавни органи до нея ще подпомогне решаването на редица проблеми като:

- доказването на образователната степен за нуждите на регионалните служби и бюрата по труда;
- проследяването на т.нар. „шарещи“ ученици, които често сменят училищата;
- анализирането броя на неизвинените и извинените отсъствия, както и причините за тях. Може да се наблюдава и контролира спекулирането с извиняване на отсъствия с бележка от личния лекар;
- подпомагане на изследването на периодите и причините за напускане на училище;
- реализацията на т.нар. „Гаранция за младежта“ и др.

4.3. Примери за използването на подобна информационна система има във Великобритания, Нидерландия, Германия и Италия. Въпреки различията във формулировката и прилагането, ИСС счита, че предвид открояващите се проблеми в сектора на образованието в България и необходимостта от значително по-точна и всеобхватна информация за количествените и качествените процеси в него, е необходимо отговорните институции (най-вече МОН, НСИ, МТСП, Агенцията по заетостта и общините⁵) да обединят усилията си и да разработят план за създаването на

⁵ Закон за Народната просвета - чл. 36 (1) (Изм. - ДВ, бр. 36 от 1998 г., предишен текст на чл. 36, доп. - ДВ, бр. 90 от 2002 г.)

- регистър за индивидуален образователен номер (профил) за всеки български ученик и гражданин.
5. ИСС счита, че процедурата за признаване на завършени етапи на училищно обучение, проведена на територията на други държави⁶, е прекалено административно усложнена. Тя до голяма степен възпрепятства плавния преход към завръщане към образователната система на България за децата, които поради трудовата миграция на родителите или по други пручини са учили в друга държава.
 - 5.1. Според ИСС „тромавостта” на действащата наредба може да се разглежда като причина за демотивация по отношение на образованието и е предпоставка за напускане на училище.
 - 5.2. ИСС обръща внимание, че на базата на отворения пазар на труда в рамките на Европейския съюз броят на българите, които участват в сезонна заетост в чужбина, се увеличава. Непрекъснато се увеличава и броят на децата в рамките на основното образование, които напускат училище и посочват като причина „заминаване в чужбина”⁷. За учебната 2007-2008 учебна година тези деца представляват 23,7% от напусналите училище деца от I до VIII клас, докато за учебната 2011-2012 - техният процент се е повишил на 35,8%.
 - 5.3. Според ИСС е необходимо да се опрости процедурата за признаване на завършени етапи и класове на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави, за децата, които желаят да продължат образованието си в България. ИСС препоръчва приоритетно да се създаде облекчена процедура по признаване на завършен клас, етап или степен за децата в училищна възраст, които са учили извън страната за период, по-малък от 1 (учебна) година.
 - 5.4. ИСС препоръчва много повече внимание да се отдава не толкова и само на „пълнотата” на предоставените документи от чуждестранното училище, а на резултатите от приравнителните изпити по основни учебни предмети. Ако чрез подобен изпит се констатира, че ученикът има необходимите базови знания, които да надгражда през предстоящата учебна година, то е морално несправедливо да се възпрепятства образованието му поради административни причини.
 - 5.5. Предложението на ИСС е да се отдели по-голямо внимание на формите и системите за валидиране и сертифициране на формално и неформално получено обучение и образование, които ще облекчат интегрирането на учениците в националната образователна система.
 6. ИСС констатира редица отрицателни явления и процеси, които се обясняват най-вече като следствие от системата на делегираните бюджети. Първото и най-очевидно следствие е, че от потребител на обществената услуга „образование” ученикът се превръща в условие/фактор за финансирането ѝ (чрез т.нар. единни разходни стандарти

⁶ НАРЕДБА № 2 от 14.04.2003 г. за признаване на завършени етапи на училищно обучение или степени на образование и професионална квалификация по документи, издадени от училища на чужди държави. Издадена от министъра на образованието и науката, обн., ДВ, бр. 40 от 29.04.2003 г., в сила от 1.05.2003 г., изм. и доп., бр. 60 от 22.07.2005 г., бр. 32 от 28.04.2009 г., бр. 78 от 7.10.2011 г., в сила от 8.11.2011 г.

⁷ По данни на НСИ: Динамичен ред „Учащи и напуснали по причини и степен на образование”.

за финансиране). Освен разформиране на паралелки и намаляване на учителска заетост, напускането на училище на даден ученик означава по-малко приходи за училището, което води и до различни нерегламентирани практики за задържането му:

- скриване или подправяне на реалния брой извинени и неизвинени отсъствия на ученика;
- предоставяне на бележка за присъствие (необходима за получаване на детските надбавки);
- завишаване на успеха по учебните предмети/дисциплини или обратно - занижаване на успеха с цел задържане в училището и намаляване възможността за прием в елитни училища;
- допускане в по-висок клас, въпреки неусвояването на материала по един или повече учебни предмети и др.

6.1. ИСС счита, че тази система на финансиране поставя училищата от по-малките населени места в неравнопоставена ситуация. Докато в големите градове „учениците се борят за дадено училище”, в по-малките „училището се бори за ученици”. В този случай училището или задържа на всяка цена учениците, или се оказва принудено да съкращава учебни паралелки, да освобождава щатни преподаватели или дори да бъде закрито.

6.2. Моделът на финансиране, базиран на броя на учениците, поставя и още един проблем в защитените, средищните и/или в училищата в малките населени места. В слетите паралелки, в които различни класове учат заедно, както и в т.нар. маломерни паралелки, учителят е длъжен да преподава по учебния материал независимо от броя на децата. Въпреки това, на базата на финансирането по единните разходни стандарти на ученик, се оказва, че фонд работна заплата зависи именно от броя на учениците. Затова ИСС препоръчва в малките училища, където са сформирани маломерни и/или слети паралелки, да се предвиди възможност за финансиране /по изключение/ въз основа на броя паралелки, а не на броя деца в тях.

6.3. ИСС призовава да се подобри обхватът на децата в началното и основното образование, като се избегне формалното записване (скрито неприсъствие). Според ИСС това явление е още едно непредвидено последствие от системата на делегираните бюджети.

6.4. За да се избегне нов етап на оптимизиране на училищната мрежа в страната, ИСС препоръчва преразглеждане на нормативните документи, свързани с прилагането на системата на делегирания бюджет за училищата в малките населени места. Необходимо е да се създаде допълнителен механизъм за тяхното финансиране, за да може в тези училища, въпреки по-малкия брой ученици, да се гарантира в най-голяма степен високо качество на образованието.

7. ИСС отбелязва необходимостта от допълнителни финансови и образователни ресурси, които да направят възможна интеграцията на мигранти и бежанци.

8. Според ИСС проблем с много измерения (мотивационен, структурен, ценностен и т.н.) е ниската степен на участие в образованието след завършване на прогимназиалния етап, или - ниска степен на завършване на средно образование. Докато при задържането в рамките на основното образование се наблюдават положителни тенденции и практики, за по-голяма част от децата от малките населени места и от уязвимите етнически общности завършването на средно образование продължава да не представлява особен интерес. Освен изцяло финансовите причини, предпоставка за това е и географската отдалеченост до най-близкото средно училище.
 - 8.1. Законът за народната просвета ограничава безплатния превоз до училище за учениците над 16-годишна възраст. ИСС отбелязва, че голяма част от средните/професионалните училища са на територията на общинските и областните градове. Тези съображения могат да се разглеждат като причина за миграция и изселване от по-малките към големите населени места.
 - 8.2. В тази връзка ИСС препоръчва да бъде ресурсно обезпечен транспортът до професионалното/средното училище за учениците от отдалечени населени места, за да се подобрят обхватът и привлекателността на средното и професионалното образование на регионално равнище.
9. ИСС констатира, че една от причините, поради която родителите в малки населени места не позволяват децата им да посещават училище, е отдалечеността от средищното (защитеното) училище. Обикновено се налага децата да пътуват до непознато за тях (и за родителите им) населено място и да се прибират по-късно. Родителят неминуемо свързва тези процеси с разходи, които невинаги са по силите му. В тази връзка ИСС разглежда безплатното превозване до и от училище, както и целодневната организация на учебния ден (вкл. осигуряването на обедно хранене) като ключови предпоставки за интегриране на децата в училище.
 - 9.1. ИСС предлага, когато превозите на учениците и на децата в задължителна предучилищна възраст от/до населените им места се извършва със собствен превоз, нормативно да бъде утвърдена еднаква цена за километър общ пробег с тази, когато извозването се извършва със специализиран превоз.
 - 9.2. Във връзка с необходимостта от извозване и на деца, подлежащи на задължителна предучилищна подготовка, от населени места без детска градина или училище до средищни училища и приемни детски градини в границите на общината, ИСС предлага общините да имат право да използват предоставените им в собственост автобуси от МОН и за превоз на деца, подлежащи на задължителна предучилищна подготовка.
10. С приемането на Постановление №162 на МС от 30.06.2009 г. за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за народната просвета беше преустановена практиката децата от I до IV клас да повтарят годината поради слаб успех. Впоследствие обаче, в по-горните класове, липсата на основните знания довежда до акумулиране на слаби оценки и демотивация в рамките на учебния процес. ИСС разглежда това явление и като една от предпоставките за преждевременно напускане на училище.

- 10.1. ИСС препоръчва да бъде преразгледана визираната наредба, като бъде обсъдена и възможността ученикът да повтаря не годината, а само определения учебен предмет. Той може да продължи да посещава занятията с връстниците си, но по проблемната учебна дисциплина да се подготвя в рамките на индивидуален образователен план.
11. ИСС констатира недостиг и затруднен достъп до групите за задължителна предучилищна подготовка и детските градини в много населени места в страната. В тази връзка ИСС обръща внимание, че след като предучилищната подготовка се определя като „задължителна”, то следва да се направят необходимите стъпки тя да бъде и „безплатна”, и обвързана с овладяване на задължително изходно ниво на владеене на официалния език в България, каквато е практиката с предучилищното обучение на децата на имигранти в държавите - членки на ЕС.
- 11.1. ИСС препоръчва нормативно да бъде решен проблемът за единния разходен стандарт за деца в смесени групи от 3 до 6-годишна възраст.
- 11.2. Според ИСС е необходимо да бъде нормативно въведен статут на „защитена детска градина”, както и да се предвиди единен разходен стандарт за финансиране.
12. ИСС приема, че превенцията на отпадането от образователната система е свързана с промяна на позицията на ученика от обект на образователно въздействие в субект на собственото си развитие и усъвършенстване. ИСС предлага тази промяна да се осъществи по пътя на законодателно въвеждане на ученическо представителство чрез ученически съвети във всяка паралелка след четвърти клас. По този начин ще се даде възможност на учениците да приемат училището не като задължение, а като възможност за личностна и обща реализация чрез:
- взаимопомощ и поемане на отговорност, представителство на интересите и ранна социализация;
 - развиване на организационни умения, креативност, работа в екипи;
 - обогатяване на часа на класния ръководител чрез активността на учениците;
 - инвестиции в инфраструктура, материална база и разширяване на т.нар. извънкласна заетост, вкл. в кръжочни форми, „зелени училища“, временна и сезонна заетост в дейности и услуги от обществен интерес, спортни състезания между отделни класове, училища, общини на регионално и национално ниво и др.;
 - съчетаване на формалното и неформалното образование на територията на училището, възможност за изява и ранна селекция на таланти.

III. ОБЩИНСКИ ПОЛИТИКИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА РАННОТО ОТПАДАНЕ ОТ УЧИЛИЩЕ И РЕИНТЕГРИРАНЕ НА ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСНАЛИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА

13. ИСС констатира, че общинската политика в областта на образованието е водеща за интеграцията на децата и учениците от уязвими етнически общности. В общините, в които има ясно изразена воля за разрешаване на проблема с образованието на ромите, са приети общински стратегии, насочени конкретно към интеграцията на етническите малцинства. ИСС констатира, че там, където има добре разработени общински политики, училищата са приели свои образователни програми за работа с децата и учениците от уязвимите етнически общности с мерки за привличане и задържане на ромските деца в образователната система. Реализацията на такива програми постига много добри резултати по отношение на:

- подобряване качеството на обучението в средишните училища;
- осигуряване на транспорт за всички ученици от селата със закрити училища; разкриване на полуинтернатни групи; провеждане на извънкласни дейности; ремонтване на училищните столове за хранене;
- извеждане на целодневната организация на учебния ден като водещ приоритет;
- ранен обхват на децата /на 3 и 4 години/ в детските градини с цел ранна адаптация и социализация и научаване на български език.

14. В тази връзка ИСС предлага в общините и училищата с преобладаващо мнозинство на деца и ученици от уязвими етнически общности да се разработи комплексен подход за интеграционни политики, съдържащи набор от мерки за интегрирани услуги за деца и семейства, които да включват:

14.1. Прилагане на системи за ранно идентифициране на децата и учениците в риск от преждевременно напускане на училище и идентифициране на причините за това;

14.2. Повишаване качеството на предучилищната подготовка и на училищното образование чрез осигуряване на допълнителна подготовка на децата и учениците с обучителни затруднения и прилагане на целодневна организация на учебния ден;

14.3. Отмяна на таксите в детските заведения за деца в задължителна предучилищна възраст /на 5 и 6 г./ и намаляване на месечната такса за деца до 5 г.

14.4. Подпомагане на деца и ученици, застрашени от преждевременно напускане на училище по финансови причини;

14.5. Повишаване участието и ангажираността на родителите в процеса на образование;

14.6. Прилагане на модела на наставничество – т.нар. ромски медиатори;

14.7. Обучение и квалификация на възрастни - над 18-годишни, предимно родители на децата от ромски произход;

14.8. Разкриване на информационни центрове в общинските читалища за компютърно обучение на децата и учениците, с възможност в групите да участват и родителите им;

- 14.9. Изграждане към кметовете на общините на общественно-консултативни съвети (ОКС) по проблемите на интеграцията, в които да участват и представители на етническите общности.
15. ИСС счита, че точното решение на проблема за продължаване на обучението на децата и учениците от етническите общности е разкриването на образователни институции, които да организират и предоставят обучение за придобиване на професионална квалификация, съобразено с нуждите на пазара на труда в общината. Във връзка с това предлага следните мерки:
- 15.1. Наблюдение и анализиране на тенденциите, свързани с желанието за участие на уязвимите групи, включително ромите, в процесите на началното и продължаващото професионално обучение и откриване на училища/центрове за професионално образование;
- 15.2. Децентрализация - да се даде възможност на училищата сами да намерят ефективни форми и да предложат много повече възможности. Сега единствените възможности за продължаване на формалното образование са вечерните гимназии и индивидуалната форма на обучение.
- 15.3. Разработване и спешно въвеждане в професионалните училища на т.нар.:
- „дуална система“ с чиракуване (работа по трудов договор за ученици, навършили 16 г., напр. минимум една година или до две-три години, 3-4 дни седмично);
 - програма “Втори шанс” за професионално обучение и образование на ромски младежи и девойки.
- 15.4. Повишаване хоризонталната и вертикалната проходимост между системата за професионално образование и обучение и занаятчийското обучение, особено в областта на традиционните ромски занаяти, като за целта ИСС предлага:
- 15.4.1. Младежите да се насочват към усвояване на традиционни за ромите занаяти, като се търсят възможности държавата да субсидира произведената в рамките на обучението продукцията, особено в областта на художествените занаяти.
- 15.4.2. Да се стимулира създаването на кооперации за хора в неравностойно положение в образователната система и на пазара на труда, обединяващи упражняващите традиционни занаяти, с цел пласмент на тяхната продукция.
- 15.4.3. Да се разработят програми, насочени към необходими допълнителни знания и умения (вкл. ограмотяване) в добавка към традиционните занаяти.
16. Основен проблем, свързан с напускането на училище, който се констатира както в по-големите, така и в малките населени места, е т.нар. „ранен брак” или съжителство на семейни начала. От една страна, това явление е ценностен проблем, а от друга - то обяснява ясно изразения момичешки профил на преждевременното напускане на образователната система. ИСС отбелязва, че това явление в редица случаи води до

множество негативни последствия, като парадоксите „дете да ражда и да отглежда дете” или майка и дъщеря едновременно да получават детски надбавки.

16.1. ИСС констатира, че образованието е основен фактор, който оказва влияние върху ограничаването на ранните съжителства („бракове“) – по принцип колкото по-високо е образованието, толкова по-късно се създава семейство. Във връзка с преодоляване на феномена „ранни бракове” ИСС предлага следните мерки за превенция:

- професионална интервенция на местно ниво от страна на училището, читалището, църквата, кмета, лекарите и полицията чрез консултации относно правните, социалните, здравните и емоционалните последици от ранните бракове и чрез подкрепа на семействата;
- наблюдение и контрол от страна на институциите в намирането на подходящо решение за всеки конкретен случай;
- разработване на адекватни подходи за повишаване чувствителността на различните нива (училище, семейство, общност) за преодоляване на проблема;
- образователни услуги за родителите („Училище за родители”) и комплексни, интегрирани услуги, включващи мултидисциплинарни екипи от училищни медиатори, директори на училища, медици, психолози, социални асистенти и други заинтересовани страни;
- чрез програми, изпълнявани от местни НПО, да се организират кампании, фокусиращи вниманието върху негативите и последствията от ранните бракове и промотиране на модели на успели ромски жени, доказали се в различни сфери: образование, семейство, кариерно развитие;
- да се организират превантивни дейности от педагози и психолози в училищата за момичетата в рисковата група - над 12-годишна възраст.

IV. ПРОБЛЕМИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКИТЕ КАДРИ ПРИ РАБОТА С ДЕЦА В РИСК ОТ ПРЕЖДЕВРЕМЕННО НАПУСКАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА

17. На базата на проведените от ИСС регионални консултации с учителите, работещи с деца в риск от напускане на образователната система, са изведени следните основни препоръки:

17.1. Полагане на допълнителни усилия за осигуряване на равен старт в училищното обучение на децата;

17.2. Предоставяне на допълнителна образователна подкрепа на застрашени от отпадане ученици; създаване на възможности за успешна социализация на подрастващите и младите хора от етническите малцинства;

- 17.3. Подпомагане процеса на културно самоопределяне на учениците и техните семейства; допълнителна работа с родители на децата от уязвимите групи;
- 17.4. Утвърждаване в училището и общността на атмосфера на толерантност и межкултурно опознаване.
18. Според ИСС от решаващо значение за реализирането на тези препоръки е подобряването на мотивацията и уменията на учителите за работа в мултиетническа среда. Във връзка с това ИСС предлага да се предприемат следните мерки:
- 18.1. С цел преодоляване на наблюдавания отлив от учителската професия да се обсъди и разработи адекватен механизъм със стимулиращи мерки за привличане и задържане на млади учителски кадри, и то особено в училища с повишен риск от отпадане от образованието.
- 18.2. Приоритетно обучаване на ромски психолози, ромски медиатори, педагози и др. Практиката показва, че те са много по-добре приети от родителите на децата от ромския етнос, които са най-застрашени от прекъсване на образованието. Добра практика са ромските трудови медиатори, назначени към бюрата по труда, но техният брой е недостатъчен.
- 18.3. Квалификация и преквалификация на педагогическия персонал, свързана с необходимостта от подготвени специалисти за индивидуална и превантивна работа в мултикултурна среда.
- 18.4. Въвеждане на длъжностите “социален педагог” и „медиатор” и включването им в класификатора на професиите.
- 18.5. Да се обсъди нормативът на началните учители в този тип училища и да се предвидят часове за консултации и обучение в комуникативни умения.
- 18.6. Да се потърси нормативно решение на проблема, свързан със стимулиращи възнаграждения за класни ръководители и учители, работещи с етнически групи и класове, тъй като в делегираните бюджети на малките училища такива не са предвидени и не достига ресурс за стимулиране.
- 18.7. Обогаляване на електронната база данни за добри практики, които да се ползват от учителите в интернет мрежата.
- 18.8. Създаване на нормативни предпоставки за прилагане на нови образователни технологии, позволяващи откриване и запазване на етническата, културната и социалната идентичност на всяко дете; преодоляване на предразсъдъците и на образователната дискриминация по признака етнос, свързана с интеркултурното образование.
- 18.9. Създаване на международни връзки със сходни институции от страните - членки на ЕС, и други държави и подготовка на съвместни проекти с подобни центрове от страни от Европейския съюз.

18.10. Създаване на възможност за привличане на младежи - доброволци, ангажирани с проблематиката посредством проекти.

В заключение ИСС препоръчва на всички заинтересовани държавни, общински, неправителствени организации и училища да обсъдят предложените конкретни мерки по реализирането на Стратегията и по възможност да ги развият в специфични политики в рамките на Националния план за нейното изпълнение, като при наличие на финансово обезпечаване да се постигне национална цел - ограничаване на преждевременното напускане на училище с нива, много по-ниски от 11% .

/п/

Проф. д-р Лалко Дулевски

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН СЪВЕТ